

С. Довгаль.

ПОВОРОТ ОД СОЦІЯЛІЗМУ.

(Сприводу брошури В. Винниченка „Поворот на Україну“.

Подєбради. 1927.

Видавництво „Вільна Спілька“.

С. Довгаль.

ПОВОРОТ ОД СОЦІЯЛІЗМУ.

(Сприводу брошури В. Винниченка „Поворот на Україну“.

Подєбради. 1927.

Видавництво „Вільна Спілька“.

ПЕРЕДМОВА.

З причин технічного порядку ця брошура виходить у світ на кілька місяців пізніше, як була написана і, зрозуміло, не має тої свіжості, яку мусить посідати кожний публіцистично-полемічний твір.

Але справи, що зачеплені в брошурі т. В. Винниченка, а відтак і моїй не втратили актуальності й сьогодні, бо відносини на наших землях, що перебувають під різними окупаціями, не змінилися на стільки, щоб уважати обидві брошури анахронізмом. Це дає моральне право взяти частку уваги й часу в читальників цієї брошури.

С. Д.

С. Довгаль.

Поворот од соціалізму.

Серед еміграції з'явився новий твір В. Винниченка, що зветься „Поворот на Україну“.

Мені, як українському соціалістові й бувшому воякові, що пішов змагатися за право свого трудового народу на вільне існування, наноситься нова безмірно глибока образа. Почуття сорому за вчинок особи, до якої я колись мав пошану, мене гнітить і досі, хоч і минуло вже кілька тижнів, як я прочитав брошуру. Почуваю себе якимсь обдуреним.

Таке приблизно почуття жалю й образи охопило було мене тоді, коли я довідався про повну капітуляцію в 1923 р. перед російською окупацією М. Грушевського — цього дійсно патріарха сучасної української нації й першого президента революційної України.

Для мене було дивно: чому цей велетень так несподівано упав, зашморгнувши за собою навіки завісу політичної сцени?

Однак М. Грушевський хоч і капітулював у часи напруженого змагання, дезертував од своїх мас, яких покликав раніш на збройну боротьбу, але він якось тихо, нікого не вмовляючи йти за ним зробив це. Не творив ідеології виправдання капітуляції й чужого режиму, не зманював маси, вірної раніш проголошеним ідеалам. Ото знемігся сам, на гіркий хліб вигнання попавши й потанцював, як колишній Палій, кривавими січами стомлений, до Києва, до свого монастиря (У. А. Н.). Тепер за мурами У. А. Н. „відмолює“ науковою працею гріхи, яких заподіяв у час перебування в політичному „мирі“.

В. Винниченко поводитьсь инакше.

Він спочатку од Національного Союзу, а потім од Трудового Конгресу перебрав чільну владу, через кілька місяців цієї влади зрікся, таким чином відмовившись захищати інтереси трудових мас, які уповноважили його через Трудовий Конгрес і поставили, як заслуженого соціаліста, на чолі революційної влади. Через де-який час скапітулював перед наїздниками, проти яких сам разом з іншими членами Директорії розпочав збройну війну. Після поїздки на Україну наступило каяття, коли в р. 1923 в Празі, в салі Обецного дому він сказав: „я помилявся“.

Але пройшли роки й В. В-ко знов на попередніх рейках. Знов пропонує їхати на службу окупації, а головне визнає й виправдує її режим. На еміграції В. Винниченко замість того, щоб організувати разом із іншими соціалістами боротьбу за повне визволення, ховається по кутках, самопонижується перед різними полпредствами окупації й виступає з деморалізуючими закликами й порадами.

І повстає передо мною в уся велич трагічне бездоріжжя й пристосування до чужих і ворожих концепцій українських колишніх провідників, які не почувають жадної відповідальності за своє поступовання, за свої вчинки. Провідники сьогодні плюють на своє вчорашнє й зраджують ті маси, які пішли на їхній поклик змагатися. Стискається серце з болю, що ми в таку славу добу визвольного світанку, в добу повну героїчних вчинків і кривавих жертв розбурканої нації мали таких провідників.

Де ж та віра в свою правду візьметься в мас, коли й далі йтиме так? Де ж ті наші Мойсеї, які терпеливо перенесуть нарікання й навіть каменування розчарованих хвилевими поразками людей, що пішли шукати землі обітованої, але не покинуть до останньої хвили, будучи пов'язаними одним стемлінням — визволитися.

А їх же не каменували! Їх висунули на чоло, спопуляризували, огорнули ореолом слави й лишалось тільки вибрати шляхи та йти одною стопою з революційною Україною.

Але вславлені на полі науки (Грушевський) та письменства (Винниченко) так безславно себе поховали, як провідники. І коли перший визнає свою неміч та повернувся до наукової роботи, то другий, не зважаючи на сумніви, які роз'їдають його, хоче відігравати й далі роль провідника, почуває моральну можливість давати поради, покликаючись на 24 роки своєї попередньої роботи, наслідують когось умовляти, на когось впливати.

Все сказане спонукало мене забрати слово в справі нового виступу В. Винниченка й поговорити по-щирості публічно. Хочу говорити, як соціаліст і бувиш. вояка, який брав участь у роботі від початку революції, працював по директивах і йшов за гаслами революційної влади, належачи до числа тих „романтиків“, які хотіли й хочуть зі своїми трудовими масами будувати українську соціалістичну державність, про яку й т. Винниченко стільки говорив і писав у свій час. А те, що я на своїй шкурі, кажучи без жадного перебільшення, переносив керму й т. В-ка дає мені моральне право говорити так, не зважаючи на молодший вік і досвід.

* * *

Шановний Товаришу Винниченко!

Українська революція, що бурхливо прокотилася по наших землях, винесла своїми буйними хвилями й Вас на становище провідника. До цього спричинилися Ваші попередні значні заслуги на полі літературної й революційно-визвольної праці, яку Ви переводили разом із іншими революціонерами.

І Ви цей дуже почесний, але безмірно відповідальний обов'язок прийняли, погодившись зайняти становище голови Генерального Секретаріату, голови Національного Союзу, а потім і голови Директорії революційної України. Виконуючи ці обов'язки, Ви натурально спотикалися, робили безліч помилок, яких тут розбірати не будемо, але все-таки прямували разом із розбудженим народом до волі, що чарівним маревом манила і пролетаріят і селянство і всіх, хто хотів справді визволитися.

Цю чарівну волю вказували й про неї розповідали своєму народові українські революціонери, серед яких перше місце займали, розуміється, й Ви.

Ми, молодші українські люди саможертвенно кинулися у вир змагання. А тому, що наш народ був пасинком, його всі штовхали й хотіли тримати в наймицькому стані. Навіть найдалше йдучі соціалісти сусідніх націй мали такі наміри й силою зброї переводили їх. Ми (й Ви) безмірно дивувалися з такої поведінки чужих соціалістів і, хоч з болем у серці, з невимовним жалем, що чужі не можуть зрозуміти наших високих стремлень, але Ви покликали, а ми пішли боронитися од нападу.

Вкривались трупами поля. На теренах, де ми хотіли будувати соціалістичну республіку, закурили дими пожеж та потекла кров, скатованих чужими соціалістами наших селян і робітників та трудової інтелігенції.

Ми й Ви знали, що це останки капіталістичного імперіялізму й жаліли чужих соціалістів, що вони мають таку ганебну спадщину насильницьких царів, бо соціалістична наука ніколи не вчила працюючих криваво воювати між собою, але не хотіли бути жертвою цих „об'єктивних умов“ і пішли поборювати їх. Нам було ясно, що в поході чужих соціалістів на нашу землю не було нічого соціалістичного, крім звабливих, демагогічно кинутих, гасел для обману й розкладу наших робітників і селян, які йшли доти разом із нами.

На Україні до 1920 року були лишень соціалістичні уряди; на місцях і в центрах влада належала працюючим; всі законодавчі органи (Центральна Рада й Трудовий Конгрес) мали подавляючу більшість членів радикальних соціалістів. Чому ж вони йшли? За ким же була правда, за чужими соціалістами чи за нашими?

Я нарочито елементарно нагадав картину минулої дійсности, щоб поставити повище питання.

І Ви, т. Винниченко, не мігши дати негативної відповіді на поставлене запитання, все ж таки скапітулювали в 1920 році. Для нас соціалістів і вояків була дивно-незрозуміла така Ваша поведінка, і ми гірко в Вас були розчаровані.

Ви нас, обдурили: покликавши на боротьбу, самі здалися противників.

Через де-який час Ви, як метелик, обпаливши крила на большевицькій ватрі, повернулися знов до нас, каючися й ми, з якими спільно Ви йшли раніш до мети, як я вже сказав, дарували Вам Вашу помилку, якої історія Вам ніколи не подарує. Перед багатолюдною аудиторією в 1923 р. Ви урочисто й гордо виголосили своє знамените „я помилявся“ і нам кров'ю заплативши за Вашу помилку, було втішно чути зізнання, бо цим була стверджена Вами наша правда. Ми забули все, навіть те, що Ви переступили тисячі трупів поляглих і за Ваші кличі борців, забули ту легковажність, з якою Ви поставились до своєї ролі, до якої покликав Вас Трудовий Конгрес. А Трудовий Конгрес Ви ж визнаєте за законодавчий орган працюючих України? Невже ж Ви хоч на хвилю припустили, що здавши окупаційній владі, понизивши себе й орган, од якого

Ви мали уповноваження, й підриваючи всю визвольну боротьбу (бо це був дійсно ніж у спину), найліпше виконуєте покладений на Вас Конгресом обов'язок?

Ні, я думаю Ви цього не припускали, а просто легковажно поставились до своєї ролі, зважаючи на клевету большевицької преси, яка проголосила українських революціонерів „предателями робочих и крест'ян“, щоб принести на „вістрях багнетів“ свою „волю“. Так Ви й тепер зважаєте на провокацію російсько-большевицької преси, для якої українські соціалісти (й Ви, бо Вас вона на цей раз називає) є не що інше, як „агенти буржуазних держав“. Лишень інші вважають, що такі відомості російська преса ширить серед українських робітників і селян не внаслідок „дезінформації“, як кажете, а свідомо, щоб панувати над нашим народом, брехнею замазуючи йому очі. І наївно чекати спростування брахні, коли це входить у „ріжні засоби“ до досягнення „єдиної мети“. Бо ж по Вашому також випадає, що можна вживати ріжних довільних засобів для досягнення мети.

Але годі про це. Довелось пригадати кілька сумних пригод минулого, щоб відродити де-що в пам'яті. Тепер перейдемо до Ваших теперешніх думок, висловлених на сторінках брошури.

* * *

Про Вас би я сказав, що Ви постійні тільки в мінливості своїй.

І знаючи цю властивість своєї вдачі, Ви не мали морального права брати на себе обов'язки якого будь провідника. Кожний провідник мусить мати, крім, звичайно, здібностей, ще й мету перш за все. Ця мета мусить бути постійною і ясною без домішки туманного лепу.

У Вас же ясної мети, як випадає з Вашої поведінки, не було, а тим більше не було вірності раз прийнятій, одній меті.

Ближча мета української соціалістичної демократії була: створення Соціалістичної Республіки українського народу в етнографічних його межах, як переходового етапу до майбутньої Вільної Спільки народів, що повстане після повалення капіталізму в усіх країнах, принаймні Європи.

Що ж тут було, об'єктивно беручи, несоціалістичного?

Однак блудні соціалісти Сходу виступили проти нашої мети, а Ви своїм першим перекинчництвом ствердили ніби „правдивість“ їхньої мети та відступили від своєї. (То-б то: може Ви суб'єктивно носили й носите „свою мету“, але яка користь з того „носія“, коли він перебуває в лавах ворогів? Коли поминути тактику Конрада Волленрода, а Ви ж не завили нею в часи першого перекинчництва, як і зараз кличете до найлояльнішої поведінки відносно окупації, то перебування в лавах ворогів є глибоко нелогічна поведінка якогось несвідомого індивіда). Ось про цю мінливість мети, а не засобів і ходить, коли закидають Вам про мінливість.

Ви самі визнаєте, що РКП була брутально безпощадна в боротьбі саме з українськими соціалістами. Не змінилась вона й зараз, бо до українських соціалістів застосовується, як і раніш. Доказом цього є відношення її власне до Вас. Слова Ваші: „Радвлада в особі компартії взагалі робила все, що була її сила, щоб дати мені (Вам, україн. надмірно лояльному до РКП соціалістові, С. Д.) найбільше прикростей і шкоди, як морального так і матеріального роду“ нас зовсім переконують, і дивно, що Ви, першорядний український письменник і заслужений революціонер, до такої міри самопонижуєтесь перед полпредством. Домагаєтесь визнання од них. Ображаєтесь, жо Вас РКП оголосила „агентом буржуазних держав“ і хочете, щоб вона ще й спростувала це в своїй пресі! Вона глумиться з Вас, з Вашого минулого, теперішньої літературної праці (відмова друкувати „Соняшну Машину“), а Ви перед ними розпласталися й кричите, що РКП переслідує „соціалістичні цілі“, що це є „єдина сила“, яка бореться з капіталізмом.

Коли вони до Вас — хвалителя РКП, так застосовуються, то як же вони поставляться до соціалістів, які не співатимуть дифіраблів компартії, а об'єктивно-критично важитимуть і оцінюватимуть большевицьку працю.

Ви закликаєте соціалістів до покори перед РКП, бо співпрацю з дійсними соціалістами й навіть комуністами, які не погоджуються з методами її роботи вона відкидає. Значить: Ви кличете соціалістів зріктися своїх цілей-ідеалів, методів і прийняти або підпірати те, що робить РКП, визнавши її ціль. Хіба ж це не є своєрідне сміновіховство?

А Ви ж сміновіховство засуджуєте.

Для осягнення мети Ви припускаєте всякі засоби, то-б-то: йдете по стежці, протоптаній старими вузїтами, теперішніми большевиками й буржуазією. „Мета виправдує засоби“ — їх гасло.

Чи ж можна припустити, що соціалізм, який по своїй суті має високо етичні завдання, користуватиметься цим гаслом? Ні! Соціалізм відкидає політичний аморалізм. Подібні гасла лишаються ганебним тавром РКП й буржуазії.

Ви ж це гасло хочете зробити універсально-соціалістичним, щоб виправдати свою поведінку й твердження. Наприклад, уважаєте, що це цілком морально, коли один раз большевиків називати окупантами, кликати на війну з ними, а потім кликати на перехід до большевиків і обплывувати своє вчорашнє. Потім знову їхати до большевиків, вертатись, організовувати з соціалістами Революційно-Демократичний Союз для боротьби з большевиками, одночасово нишком переговорювати з ними й т. д. й т. д.

Чи ж це шлях до соціалізму?

Аморалізм Ваш є антисоціальний, і це я кажу з притиском, не зважаючи на ваше бажання (а я цілком вірю, що воно є) прислухитися поступові.

Ви вживаєте недопустимого методу, критикуючи соціалістів, коли берете всіх загалом, не розмежовуєте різних течій і їх поступовання. Виставляючи смішною тактику якихось груп — цих груп не

називаєте, і цим кладете пляму, що ніби всі соціалісти на еміграції є жалюгідні Дон-Кіхоти. Таким же безглуздом є обвинувачення всіх соціалістів за прихильність до збройної інтервенції, тоді, як соціалісти й не думали про неї, а як думали якісь прихвостні чужої буржуазії, то злочином є не називати їх.

Відповідаючи на запитання „до чого йде господарство СРСР, до соціалізму чи капіталізму“ говорите також загальниками, без фактів, чисел; орудуєте формально-логічними засобами, роблячи свої висновки з кількох, штучно поставлених предположень і не дивитесь на реальний стан річей на Україні.

А стан цей свідчить про не соціалістичні наслідки большевицької політики, завдяки якій селяне перебувають у невільницькому стані і відокремлені від землі, як відокремлені робітники від фабрик і заводів, а всі трудові маси загалом позбавлені політичної й професійної свободи. Що ж тут соціалістичного?

Большевицькі джерела показують зріст капіталізму в СРСР і капіталізм росте з волі компартії, перед якою Ви пропонуєте безкритично скапітулювати і слухняно допомагати їй... насаджувати капіталізм!

Крім того Ви відступили від своєї попередньої основної позиції „диктатури класу“ й зараз визнаєте диктатуру одної РКП в особі її Політбюро та вважаєте, що лише під її проводом треба й можна йти до соціалізму в нашу добу. Що ж лишилося з Вашої соціалістичної програми?

Але не менш дивним є ваше твердження, що УСРР є українською державою. Противно Ви доводили самі недавно, і всі факти говорять, що на Україні є держава РКП, а не українських трудових мас. Відомий усім національний склад влади КПБУ — експозитури РКП, де українці складають зникаючу меншість, а Україною керує фактично російсько-жидівська більшість КПБУ (власне ВКП).

Ця влада прийшла на Україну зі зброєю, пожежами й мільйонами смертей і оголосила себе владою проти волі українського народу. Керується директивами з Москви, а не волею українських трудових мас, функції має краєвої влади — намісництва. Засіла й править не на основі вотуму українських трудових мас. Це знає кожний селянин і робітник України, знаєте й Ви, але чомусь тепер твердите, що влада „зростається“ з українським населенням, хоч, правда, „зростання“ відбувається, коли засобом пайки, цементом її (пайки) є „чека“!

Дійсність показує, що окупація ніколи не „зросталась“ з колоніальним населенням. Чи зрослись англійці в Індії, в Єгипті з туземним населенням за 150 — 200 літ свого панування? А в розумі і в умінні приборкувати підбиті народи є ж дуже велика різниця між російськими завойовниками й англійськими. Ті вже давно почали „зростатися“, навчаючи урядників своїх місцевої мови та звичаїв, як це робить ВКП в наш час, українізуючи свій апарат на Україні. А Ви в цім бачите зміну курсу національної політики РКП.

І в цім Ви бачете „факт, що компартія зрозуміла свої помилки в національнім питанні“? Чого ж вона насильно тримає своє військове й чека на Україні? Як „зрозуміла“, то й віддала б владу українським комуністам; хай би була на Україні диктатура української компартії, коли вже погоджуватися з диктатурою. Ви ж більш, як хто инший, повторюю, знаєте склад КПБУ, в якій меншість українців не кажучи вже про те нікчемне значіння їх в партії (роля москвослухняної мошки, як Ви колись схарактеризували). Для чого ж Ви кидаєтеся словами „зростається“ й без належних доказів твердите, що „вона (українська держава) вже є“.

Не вже ж Ви, український революціонер, що двадцять чорири роки боровся за повне визволення робітників і селян задовольняєтеся, як колишні дрібненькі укроїнофіли-чиновнички, мовою в початковій школі й урядах? Високі культурні фортеці й досі ж перебувають в руках „руських на Українє“. Подивіться на діяльність видавництв. Видають дрібненькі брошурки. А чи виданий в мові українській за вісім літ панування большевиків хоч „Капітал“ Марксів і багато багато инших капітальних праць, на які спіраються самі ж большевики? Ні! Значить існує не лише політична диктатура РКП, а й культурна, не кажучи вже про економічну.

Таким чином колоніальний стан нашої землі не змінився, а змінилися Ви, ставши мінімалістом і визнавши „визвольну“ місію ВКП на Україні.

І змінилися Ви до того, що боїтеся українських робітників і селян, бо Ви проти „вільно-обраних рад“, як кажете. Значить Ви більш довіряєте займам із РКП, ніж трудовим масам України? Чому ж це так?

Або ставите ділему: диктатура Політбюро чи диктатура буржуазної реакції. Хиба Ви иншого виходу не бачите? Це ж є большевицька улюблена концепція, коли вони говорять: „Або ми або монархисти“.

Для українського соціаліста є третій шлях — вільне обрання рад. Цей шлях дає можливість українському трудовому людові перебрати владу на Україні до своїх рук і вибрати правдивий шлях до соціалізму, до свого добробуту. Але ви одрікаєтеся од „вільних рад“ під вражінням зросту небезпеки реакції в ССРСР. Яка ж причина цього зросту?

Головна причина — диктатура ВКП. Отже зріст реакції є функціонально залежним від диктатури ВКП.

Яка ж у Вас підстава кликати соціалістів до повороту в ССРСР, коли там відбувається зріст реакції? Для скріплення і сприяття реакції та перемоги буржуазії?

Соціалісти що мислять соціалізм, як солідаризовану, масову, організовану самодіяльність працюючих, а не купки бюрократів, чиновників державного апарату, ніколи не боятимуться мас. Боїться ж мас лишень диктатура в ССРСР, бо вона має ціль зберегти своє панування, а засобом бере для цього — гасла революційного соціалізму. І що довше пануватиме диктатура ВКП, то більше й сильніше загрожуватиме буржуазна реакція, бо на бік її линути-

муть ширші кола ще й тому, що вона поманить маси своєю буржуазною демократією. А од диктатури прагнуть звільнитися всі.

При пануванні ж демократії працюючих буржуазна реакція не можлива, бо широкі маси боронитимуть свою свободу й буржуазна акція не матиме жадного успіху серед них. СССР зараз тримається своєю бюрократією й Політбюром, а не симпатією працюючих мас. Тому вона внутрішньо слаба, як економічно так і політично.

Тому для українського соціалізму вільні вибори до рад є кличем сьогоонішнього дня, від здійснення чи не здійснення якого залежатиме існування чи не існування української державности.

Для такої української трудової радянської демократії будуть не страшні тоді й інтервенції збройні, бо буде кому захищатися од них. Селянство й робітництво цінитиме тоді свої здобутки й боронитиме од нападів. А зараз, інтервенція, розуміється, загрозна річ, бо хто ж в УСРР піде змагатися за невідлиску диктатуру чужої влади?

Селянство — упосліджене; робітництво, не зважаючи на те, що його іменем правлять, упосліджене; трудова інтелігенція — теж.

А інтервенція для нас безумовно несе знищення. І це розуміють соціалісти, а Ви говорите неправду про них, коли твердите, що вони за озброєну інтервенцію.

Соціалісти проти інтетвенції. Соціалісти за вільні вибори рад на Україні, бо це не дасть можливості панувати чужинцям над нашим народом!

Своїми теперішніми твердженнями Ви викреслили себе з числа революціонерів, бо Ваші сучасні погляди є глибоко реакційні й не соціалістичні. Раніш (24 роки) Ви говорили, що соціалізм — це свобода й демократія, влада робочого класу і т. д., а зараз влада чека й Політбюро по Вашому є „єдина сила“ в боротьбі за соціалізм.

Як інквізиторі ніколи не боролись за правдиве християнство, так РКП не буде павдивим борцем за соціалістичний ідеал, бо її методи й засоби своєю безмежною брутальністю затьмарують велику ціль!

І дійсно зараз соціалістові важко доводити працюючим про вищість соціалістичної моралі і суспільства, коли під боком існує держава, якої прапором є прапор працюючих і яка так огидно поводить ся з працюючими. Недурно й безглуздий фашизм має такий успіх.

В своїй брошурі Ви хочете назовні заховати тон об'єктивного спостерегача, кидаючися в штучну щирість, і ніби показуєте свою особисту заінтересованість. Але тендейційність Ваших тверджень ясно вилазить на зовні, коли перейти на мову фактів. Що ж до логіки, то власне, Ваша логіка слабенька, коли взяти на увагу, що на першій же сторінці Ви визнаєте відсутність матеріялу, щоб робити якісь висновки та й взагалі неможливість їх робити за кордоном, а через кілька стрічок знову говорите, що „для певних висновків матеріял уже й тут можна мати“. Потім на протязі всієї брошури Ваші докази мають вигляд абсолютних тверджень, так ніби вони перевірені й правдиві. В цім виявляється Ваша тендейційність та легковажність при трактуванні порушених проблем.

Ви зараз одійшли од праці громадської й не зв'язані з жадними соціалістичними групами. Не знаєте, як вони дивляться на зачеплені в брошурі справи, не порозумілися ні з ким, а робите дуже відповідальні заклики й даєте поради.

Ваша пропаганда повороту — явно деструктивна робота. Ви ж знаєте, що большевики не пускають на Україну еміграції взагалі, а тільки реєструють бажаючих повернутися для того, щоб тримати їх цілі роки в услужливому стані закордоном, змушувати до шпигунства і т. ин. Рідко кому доводиться чесно, не йдучи проти власного й громадського сумління, відіхати до батьківщини. Ви очевидно чули, як кілька соціалістів-емігрантів в ЧСР хотіли відіхати чесно на працю серед свого народу і які їм ганебні вимоги поставили большевики? А як не чули, то подивіться ч. 46 за р. 1925 „Громадського Голосу“; там є їхній лист з приводу цього. Та й чи ж треба доводити Вам, коли Ви й самі знаєте це? Бо й Вас не пускають до дому, хоч Ви й співаєте дифірамби ВКП. Їм треба, щоб еміграція не була шкідливою, тому й ведуть лицемірну пропаганду за поворот, бо особа зареєстрована в місії перестає шкодити окупації, а навпаки — хвалить і підтримує її на чужині. А на Україну її вони не пускають.

Та й чи ж варто повертатися всім, коли б навіть пустили? Попадати в становище Шрагів, Жуковських, Христюків і багатьох інших українських людей, що цілком перейшли на сторону окупації і, здавалось, здобули її довірря. Вона їх тримає на посадах дрібнесеньких службовців, а то й зовсім, як безправних істот, гнаних і голодних. Чи ж не зужили б такі люде часу продуктивніше й, розуміється, корисніше для українського визволення на чужині? На чужині можна вчитися, можна науково працювати, вдосконалюватися і з чужини вкрапляти свої добутки в національну культуру. Для еміграції є нагода й можливість розповісти працюючим Заходу про змагання нашої трудової нації, про її ідеали, про недолю, яку чинить їй сусідський імперіалізм, що розкраяв одно тіло народу на шматки й бризкає кров'ю селян та робітників, змушуючи їх воювати за чужі завоювницькі цілі та утримувати з колосальною затратою сил і засобів штучні кордони. Спонуляризувати наші визвольні гасла, сполучивши, зв'язавши їх з інтересами працюючих світу, щоб у визволенні нашої землі вони були зацікавлені, щоб на їхніх прапорах боротьби за новий лад знайшли місце й наші визвольні кличі. Таким чином українську справу можна зробити світовою проблемою й не відому досі європейському робітництву країну вивести з Російсько-Польсько-Румунського й іншого підпілля. Хіба це не велике й величне історичне завдання для соціалістичної еміграції?

Українцям за роки вигнання треба перевести цю незрівняно велику пропагандну працю, бо інші т. зв. державні народи мали цілі століття для переведення її. Нам треба здоганяти, щоб не йти самотужки, чи на повіді сусідів. Ми соціалістична еміграція є дійсно зв'язкові наших трудящих і мусимо з працюючими інших країн скоординувати боротьбу за нове вільне суспільство, в яке ввійде свободним братом і наш народ та принесе в цю „сім'ю вольну нову“ свій творчий геній, свою співочу ніжність і велику любов. Це є об'єктивно

корисна місія, що значно спричиниться і вселюдському прогресові.

Соціалісти емігранти мусять промовляти до світу за свій народ ще й тому, що апарати різних окупацій затулюють рота нашому народові, фальшиво представляючи свою волю замість його. Друком, участю в міжнародних соціалістичних організаціях, безпосереднім словом і іншими доступними способами еміграція має можливість послуговуватися в своїй праці. І хіба ж знайдеться який соціаліст, що заперечуватиме корисність і потребу цієї праці? Або чи ж є хоч часткова можливість переводити цю роботу на окупованих землях, особливо РКП-ою? Нема жадної. Соціалістичні партії там існувати не можуть легально, а на поворот для нелегальної роботи соціалістів закликати нічого, бо партії самі це добре знають, як у цім разі поступати.

Таким чином на землях, що перебувають під займанщиною РКП, пропагувати, боротися за свої ідеали соціалістичним партіям одверто не можливо. А раз так, то для чого їм дозвіл влади? Чи може оголосити себе не існуючими, як партії, й стати безпартійними? Чи звестися на комуністичі, власне, РКП-івські позиції, як це зробили колись боротьбисти? Всі ці можливості цілком не можливі й говорити про поворот організованих соціалістів є зайва трата часу аж доти, доки РКП з примусу робітників і селян дійсно змінить свої позиції й почне співпрацю з іншими соціалістичними партіями, коли побудовані царями тюрми перестануть бути звичайним місцем осідку членів соціалістичних партій.

Отже для політичних партій розвивати свою діяльність, хоч не повно, але з більшими можливостями, як на батьківщині, можна тільки на чужині. Звідци вони можуть повести організацію мас, про яку тут не місце говорити, бо це область техніки. Політично організованим емігрантам нема чого повертатися з ласки наїзників. Треба через мур окупанських сторож чути єдність думки й мети зі своїм народом і свою працю, своє вигнанське терпіння, своє життя нести для його визволення. Хай повертається аполітична, чиновницько-спецівська, опортуністична маса, яка може мімікруватися під різні барви чужих режимів. Вона свого політичного ідеалу не має, бо як би мала, то організовано, об'єднавшись з іншими, за нього змагалася б. Тому для неї є ідеал — кусок хліба з маслом, а в ліпшому випадкові — „яка небудь, аби Україна“. „Яку небудь Україну“ вони мають уже й зараз і тому збираються їхати і хай їдуть, бо з них користи було мало й тут: лишень збільшували число прохачів по допомогових емігранських установах. Але не обов'язок політичних партій давати їм виправдуючі аргументи й апробату, як це робите Ви. Нехай їдуть зі свідомістю не виповненого до кінця обов'язку.

Маємо у Франції тисячі українського робітництва, вірного раніш проголошеному нашим соціалізмом ідеалові. І замість того, щоби розвинути серед них організаційну роботу, допомогти цим борцям захистити свої права на чужій землі, — нічого не робите, одійшли од українських мас і розбиваєте своїми деструктивними виступами роботу соціалістів, яку вони з такими труднощами налагоджують. Коли Ви нічого корисного для робітництва не робите тут (крім

звичайно літературної праці), то безкорисна Ваша діяльність буде й там, бо бракує у Вас постійности й вірности масам.

Люде роблять помилки при переведенні якоїсь праці. Це майже нормально й закономірно. Але сума зроблених помилок і пояснення причин їх повстання показують чого варті даний діяч. Коли ми збілясуємо Ваші помилки й мотивацію їх то салдо буде далеко не в Вашу користь; до того ж помилки Вас зовсім не вчать не повторювати їх, як це звичайно з іншими буває. Ви знов повторюєте пройдене; лише в новій ситуації воно здається іншим. Роки 1920 і 1926 розуміється різняться, але РКП та ж сама: гнучко використовує ситуацію й зважає на обставини серед яких діє. Права сили на посідання нашою землею вона фактично не зріклася. Тому й боротьба з цим імперіялізмом не минуче потрібна. Це обов'язок українських соціалістів. А Ви замість боротьби пропагуєте покору, як і в 1920 році.

І просто дивно звучить Ваш зазив до молоді: „помиляйтесь як мога більше...“ Це зведення помилки до якогось життєвого принципу, якого треба дотримуватися в своїх поступованнях. Не можна ж либонь ставити собі мети: робити найбільше помилок у житті.

Та ми знаємо для чого це кажете. Возведенням помилки до такого ступня думаєте, певне, послабити вражіння від Ваших помилок. Марно. Вони такої величини й такі неоправдані, що ніякі маскування не допоможуть. Лишається для історії показчиком Вашої нелогічності й дезорієнтованости в добу великого руху й чину наших працюючих мас.

Тепер кілька слів про С. Петлюру в порівнянні з Вами.

С. Петлюра й Ви — жажлива аналогія. В час коли Ви зріклися уповноваження Трудового Конгресу, С. Петлюра трансформувався з соціал в націонал-демократа. Ви й він перестали бути оборонцями інтересів трудових мас, які поставили Вас обох на чолі своєї влади — Директорії. Коли Ви зробили скок вперед (до РКП) він зробив скок назад (до Польщі). В результаті Ви й він відскочили від простого українського шляху, збочили, стали орієнтаторами на ворожі й чужинецькі сили.

Злочинна рука Шварцбарта вбила С. Петлюру, чим припинила життя ще одної трагічної постаті в історії України. Рука самого В. Винниченка, сучасного політичного опортуніста й індивідуаліста, який порвав зв'язок із працюючими масами й соціалістичними партіями, вбиває Володимира Винниченка — революціонера й колективіста, який ішов одноставно з робочою Україною.

Один і другий носили в собі (а Ви й зараз, я вірю, носите) велику мету, але шляхи, засоби яких Ви обидва вживали, цю мету оскверняли, бо в боротьбі за неї пішли на торги з ворогами. Це їх і принизило. Для досягнення великої мети треба вживати гідних, достойних засобів особливо провідникам.

Дрібно-буржуазні елементи, які оточували С. Петлюру з кінця 1919 р. і впливам яких він піддався, потягнули його на скасування законів трудових законодавчих органів України; потягнули на угоду з Польщею, яку хотіли привернути на свій бік зреченням Західних

земель, то-б то: допустилися підкупу, розплачуючись живим кількामіліонним українським населенням цих земель. Ганебний крах цього шляху й засобу ми зараз уже всі бачимо.

Ви не піддалися впливам дрібно-буржуазної верстви. Вас було трудніше покорити їй своїм інтересам, бо тоді Ви мали свою програму визволення. Але Ви одійшли від боротьби з нею: уступили їй виходом із Директорії своє уповноваження, а визвольну програму свою поклали в кишеню. Ще більше: почали пристосовуватися до чужих і ворожих концепцій, що дурили голосними фразами. Коштом зречення попередніх гасел Ви хотіли здобути довіря окупації, щоб мати можливість витягнути з кишені свою програму та переводити її в життя. Але мети (Ваша й РКП) в антагоністичному розгоні стукнулися лобами й одскачили та навіть часово не поєдналися й не зжилися. Ваш шлях показав тільки цілковите банкруцтво, відкинувши угодівський засіб, як не можливий і не доцільний.

Я не припускаю навіть думки, що Петлюра, не зважаючи на його дрібно-буржуазний ухил, був щирим прихильником сучасної магнатсько-буржуазної, такої огидної Польщі, тим більше не припускаю, щоб він внутрішньо виправдував анексію й поведінку польської магнатерії на наших землях. Так само я не припускаю думки, що й Ви коли небудь для себе оправдували анексію Росією нашої землі, чи поведінку большевиків на Україні.

Але чи ж гідно носити в глибинах, у таємних льохах своєї душі правду й ховати її од мас, коли вона ворогові досконально відома? Залізна логика річей ворогові підказує безпобибну й справжню мету угод. Тому вони так безчесно й немилосердно ламають і рвуть угоди та не виконують обіцянок, як тільки трапляється якась можливість зменшити вагу й силу свого контрагента. Ризький договір р. 1920 яскраво говорить за польську й большевицьку сторони, коли вони без жалю розкраяли наші землі й відмовились підпирати „своїх“ українців, як та, так і друга сторона. А потім почалося жандарське приборкання й масакрування нашого населення обома окупаціями, ніби по спеціальній змові.

З повищого випливає, що з орієнтацій користи — жадної, а шкода колосальна. Такими угодами й перекинчицтвом санкціонується діячами — авторитетами масова зрада. Ми бачили, як цілі групи українських громадян, в тім числі й соціалістів (неофітів і старших), стали до послуг большевицької окупації під мотивом „праці для народа“, як рівно ж бачимо зрадницьку течію полонофілів, яка що-раз стає виразнішою й догматично тупою, а навіть *sui generis* ідейною, бо творить цілу ідеологію спільнот в історичному розвитку двох держав — буржуазно-магнацької Польщі сучасної й майбутньої української держави, яка повстане ніби то за допомогою Польщі. Нереальність цього розрахунку зовсім очевидна, бо Польща не допустить існування української, хоч би й клаптикової держави, тому що Україна кількох губерній, коли окріпне захоче приєднати до себе й інші землі українські, то-б-то й ті, що зараз під Польщею. Їй не потрібно творити ворожу організацію, що її ж поборюватиме. Полонофільська течія використовує мученицьку смерть Петлюри для скріплення своєї

орієнтації; нещасливу пригоду (договір 1920 року з Польщею) С. Петлюри хоче підперти його попередньою соціалістичною минувістю. Але з менту зламання волі Труд. Конгресу С. Петлюра перестав бути соціалістом. Ще й тому перестав ним бути, що пішов по слизькому шляху пристотовування до вимог дрібно-буржуазного оточення й буржуазної Європи, а не боротьби за потреби наших селян і робітників.

Так само безпідставна й безнадійна Ваша орієнтація на „єдину силу“ РКП.

Трагедія українського визвольного руху полягає в тім, що найбільш активна, революційна, й освічена частина нашого громадянства — соціалісти розбилися на „орієнтації“, й виконують чужі плани, замість торування власного шляху, ведучи трудову Україну до великої мети — соціалістичної державности.

Отже в добу банкруцтва „орієнтацій“, яку ми зараз переживаємо, Ваш виступ є не потрібний і шкідливий, а шлях, який Ви пропонуєте, веде український соціалізм на службу РКП. Це навіть не угодовство, а повна капітуляція, тому що большевики, як я вже казав, проти угод із соціалістами.

Наш соціалізм, що терпів досі фізичну поразку, мусить будувати власну програму визволення з під окупації та від капіталізму й виконувати її мусить зі своїми працюючими. Тоді він матиме підпору й розуміння трудящих інших країн і народів, а доки говоритимуть за наших робітників і селян чужі, хоч би й соціалісти, то український соціалізм в гіршому разі пастиме задню, навіть на своїй землі, а не буде авангардом у боротьбі за новий лад.

Фактом є те, що психологія й бажання соціалістів ще не завжди відповідає вимогам соціалістичної науки й ми мусимо з цим фактом об'єктивно числитися та не бути мрійними утопістами, сподіваючись од чужого „соціалізму“ визволення. Капіталізм поробив такі глибокі рани на тілі людства, що навіть найліпші, найморальніші групи його — соціалісти не позагоювали їх, а навіть роз'ятрюють струпи далі, що були, здавалось присохли під впливом соціалістичної науки. А часом навіть чваняться, не естетично показуючи роз'ятрені струпи працюючим.

Соціалістична наука поставила діагноз хвороб капіталізму, а практика — соціальна революція мусить вилікувати людство од культурно-морального занепаду, але зараз соціалістам багатьох країн, у всякому разі двом партіям сусідніх народів — РКП й ППС — треба сказати мудрими словами евангелія: „Врачу, ісцілися сам“.

До їхнього такого соціалізму ми приєднатися не можемо й не сміємо. Ми маємо свій соціалізм, який ніколи не був поневолюючим і несе в собі прийдешньому суспільству чисті зерна соціалістичного ідеалу. *) За нього ми мусимо боротися й йому служити, готовлячи свій народ до пори вселюдського світанку, коли трудящі всіх народів і рас у братніх обіймах щасливо зустрічатимуть палахкотливе сонце, що світитимев новий день.

*) В данім разі я маю на увазі соціалістичну практику, а не науку, теорію, яка є єдина для всього світу.

До самостійної творчости й боротьби треба кликати українську молодь корифеям нашого соціалізму, а не зманювати на легкий путь пристосування до готової, чужими руками, в чужих інтересах зконструйованої будівлі, в якій знайде затишок і щасливий уют тільки окупаційний господар.

* * *

Оце кілька думок, не в образу Вам сказаних, у відповідь на брошуру. Мені до болю сумно констатувати багато наведених фактів з нашої минувшини. Мене не стільки гнітять поразки, скільки та непевність, відсутність бадьорости й сміливого розгону в поодиноких чільних представників нашого визвольного руху, що одсахнулися од усіх і сидять десь по закутках, пускаючи час-од-часу чад песимізму й невиправданого розпачу. І це тоді, коли маси наші клеочуть жагою волі, коли великою революцією збуджено Трудового Везувія України, який міліонною лавою може стати на боротьбу з важким напластуванням історичної кори, що гнітить свободний подих землі.

Отже до цієї праці конструктивної, з масами нашого народу дозвольте закликати й Вас — носія своєї, я вірю, великої мети, як Ви колись кликали до боротьби нас — молодших українських людей.

Щоб в самоті не скніти, фізичну поразку часову переживаючи.

Щоб заполоменіти визвольним патосом у колективній праці, своїм творчим огнем і інші згаслі серця запалюючи.

Листопад 1926 р.

Друкарня „Вільної Спілки“. Фірма: V. Hoblík a M. Nohavce v Poděbradech.